

Inventarisaties van dagvlinders en libellen op een aantal terreinen van Staatsbosbeheer

**graslanden bij Sterrebos Mensinge
graslanden Zwarteweg**

**Werkgroep Vlinders en Libellen
IVN Roden-Norg
2022**

Voorblad: Grote vos in het grasland naast de Kapteyn Sterrenwacht aan de Mensingheweg

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Werkwijze, rooster en weer	4
3. Terreinen en de SNL-beheertypen	6
3.1 Graslanden bij het Sterrebos van Mensinge	6
3.2 Graslanden bij de Zwarteweg in Lieveren	7
3.3 Kwalificerende dagvlinder- en libellensoorten per beheertype	8
4. Waarneemresultaten per gebied	8
4.1 Graslanden bij het Sterrebos van Mensinge	8
4.1.1 Dagvlinders	8
4.1.2 Vergelijking met de inventarisatie van veld A in 2021	9
4.1.3 Libellen	10
4.2 Graslanden bij de Zwarteweg in Lieveren	10
4.2.1 Dagvlinders	10
4.2.2 Libellen	11
4.3 Aantallen dagvlinders en libellen per waarnemer	12
4.4 Wanneer vlogen de dagvlinders?	12
5. Diversen	13
5.1 Overige waarnemingen van flora en fauna	13
5.2 Beschikbaarheid individuele waarnemingen	13

Waarnemers:

Lammert Jan Aardema, Berry Polling, Toos van de Klashorst, Hannie Leerentveld, Aafkelien Medema, Rinze van der Mei, Ipie Pater, Lidy Pool, Ton Schoenmaker, Nelleke Sijjes, Ans Stevens, Hilly Tepper

Rapportage: Ton Schoenmaker

Foto's: Ton Schoenmaker, tenzij anders vermeld

Roden, 13 december 2022

1. Inleiding

Gelukkig waren er dit jaar vrijwel geen beperkingen meer vanwege COVID-19 en konden de waarnemers van de Werkgroep Vlinders en Libellen van IVN Roden-Norg vanaf 18 april weer aan de slag voor de inventarisaties van dagvlinders. Nelleke Sijdes kwam dit jaar onze gelederen versterken, waardoor de werkgroep nu (weer) bestaat uit 14 leden. Na overleg met Roelof Blaauw, boswachter ecologie bij Staatsbosbeheer locatie Natuurplaats in Donderen, werden twee gebieden tussen het Sterrebos van Mensinge, Mensingheweg, Zwarteweg en Lieversche Diep geselecteerd. Berry Polling heeft de graslanden bij de Zwarteweg geïnventariseerd en de overige leden van de werkgroep werden ingeroosterd bij de graslanden bij het Sterrebos. Zoals gebruikelijk werden de waarnemers met behulp van een gedetailleerde kaart zo goed mogelijk geïnformeerd over de ligging van de gebieden en de toegangswegen. Dit jaar is er naast de dagvlinders meer aandacht besteed aan libellen. Een aantal leden van de werkgroep had hiertoe als voorbereiding de online libellencursus van de Vlinderstichting gevolgd. De waarnemingresultaten van de libellen zullen, net als die van de dagvlinders, in tabelvorm worden weergegeven. De waarnemingen van de libellen zullen, in tegenstelling tot die van de vlinders, door onervarenheid van de waarnemers onvolledig zijn.

2. Werkwijze, rooster en het weer

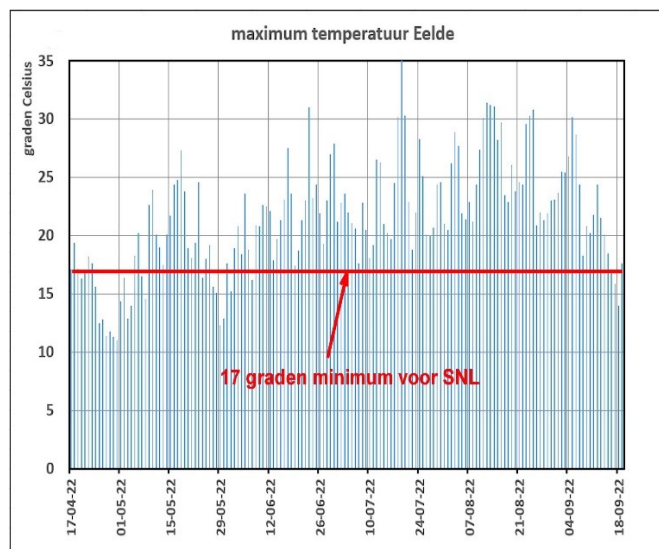
De gebieden zijn geïnventariseerd volgens de richtlijnen van SNL (Subsidieregeling Natuur en Landschap) om zo mogelijk de dagvlinderdoelsoorten vast te stellen, die behoren bij de beheertypen van de diverse terreinen. Als werkgroep hebben we de taak wat ruimer opgevat en alle soorten dagvlinders in de betreffende gebieden geregistreerd. Alle waarnemingen in het veld zijn digitaal uitgevoerd met smartphone of tablet. Voor het invoeren van datum, soort, aantal, XY-coördinaten (RD) en eventuele aanvullende bijzonderheden werd gebruikgemaakt van de app *NDFF-invoer* (Telmee) of *ObsMapp* (waarneming.nl). Uiteindelijk werkten 7 waarnemers met *ObsMapp*, 5 met *NDFF-invoer* en 1 met allebei. Beide apps voldoen ruimschoots aan de eis, dat de nauwkeurigheid van de positie van de waarneming minimaal 100 meter dient te zijn.

De te inventariseren terreinen werden elke twee weken meestal door wisselende tweetallen bezocht vanaf week 16 tot en met week 37. Het rooster op de volgende bladzijde laat zien wie wanneer welke terreinen heeft bezocht. Dit rooster wijkt door onderling ruilen en weersomstandigheden enigszins af van de oorspronkelijke planning. In totaal is er op de terreinen tijdens 21 rondes met 1 of 2 waarnemers circa 65 uur geïnventariseerd. Tijdens het inventariseren liepen de waarnemers op ruime afstand van elkaar door het terrein, waarbij speciale aandacht werd gegeven aan bloeiende planten vanwege de mogelijke aanwezigheid van vlinders.

Het inventariseren werd uitgevoerd volgens de door SNL gestelde voorwaarden:

tijd	temperatuur	bewolgingsgraad	windkracht	neerslag
10h -18h	minimaal 17°C	minder dan 50%	minder dan 5 Bft	geen

De grafiek hiernaast toont de maximale dagtemperatuur voor Eelde. Op een dag dat het maximum onder de 17°C ligt, mag er volgens de SNL-richtlijnen niet geïnventariseerd worden. Dit seizoen waren de telomstandigheden om te tellen eind april en begin mei *ongunstig*. Ook eind mei waren er een paar dagen met een maximale dagtemperatuur lager dan 17 graden. De rest van het seizoen waren de omstandigheden goed. De maanden juli en augustus waren extreem droog, maar ook in mei en juni viel er minder neerslag dan normaal. April was iets natter dan normaal en september was ruim natter dan normaal. De maandelijkse neerslag-hoeveelheden lagen tussen 26 mm (augustus) en 113 mm (september).

Rooster vlinderwaarnemers IVN Roden-Norg 2022																						
Gebieden: Steenbergerveld (NM), Schansduinen (NM), Fledder (NM), Sterrebos (SBB) en Lieveren (SBB)																						
		SNL-1				SNL-2				SNL-3												
periode	18 apr - 1 mei	2 mei - 15 mei	16 mei - 29 mei	30 mei - 12 jun	13 jun - 26 jun	27 jun - 10 jul	11 jul - 24 jul	25 jul - 7 aug	8 aug - 21 aug	22 aug - 4 sep	5 sep - 18 sep											
weeknummers	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Aafkelien Medema	Steenb. veld		Sterrebos						Fledder							Steenb. veld				Schansd.		
Ans Stevens	Sterrebos										Fledder						Sterrebos			Schansd.		
Berry Polling	Lieveren	Lieveren	Lieveren		Lieveren						Lieveren						Lieveren			Schansd.		
Hannie Leertveld	Schansd.	Fledder	Sterrebos								Steenb. veld	Schansd.	Sterrebos							Fledder	Steenb. veld	
Hilly Tepper		Sterrebos	Steenb. veld		Schansd.	Fledder	Steenb. veld				Fledder	Steenb. veld	Sterrebos				Steenb. veld			Sterrebos	Fledder	
Ipie Pater	Schansd.		Steenb. veld	Fledder	Sterrebos	Schansd.	Fledder				Schansd.	Fledder	Sterrebos				Sterrebos				Schansd.	
Johanna Hefting	Fledder												Steenb. veld	Schansd.	Fledder							
Lammert Jan Aardema		Schansd.	Fledder	Sterrebos	Steenb. veld	Schansd.	Sterrebos		Steenb. veld	Schansd.	Fledder	Steenb. veld	Sterrebos	Schansd.	Fledder						Sterrebos	
Lidy Pool	Sterrebos		Schansd.	Fledder	Steenb. veld	Sterrebos	Schansd.		Steenb. veld	Sterrebos	Schansd.	Fledder	Sterrebos	Schansd.	Fledder							
Nelleke Sijes		Steenb. veld	Fledder					Fledder			Steenb. veld	Sterrebos	Schansd.	Steenb. veld	Schansd.		Steenb. veld			Fledder	Sterrebos	
Rinze van der Mei	Steenb. veld												Sterrebos	Fledder								
Ton Schoenmaker	Fledder	Steenb. veld	Sterrebos		Schansd.	Steenb. veld	Sterrebos		Schansd.	Steenb. veld	Steenb. veld	Sterrebos	Fledder						Steenb. veld	Schansd.	Schansd.	
Toos van de Klashorst		Fledder	Schansd.	Steenb. veld	Sterrebos	Schansd.	Steenb. veld	Fledder	Sterrebos	Schansd.	Steenb. veld	Sterrebos	Fledder						Sterrebos	Steenb. veld	Steenb. veld	
Wil Folkers		Schansd.		Steenb. veld	Fledder		Steenb. veld	Fledder									Schansd.				Fledder	

3. Terreinen en de SNL-beheertypen

Bij SNL wordt door de provincie Drenthe van alle natuurgebieden in Drenthe een beheertype vastgesteld: het Natuurbeheerplan. Ook bestaat er een ambitiekaart, die aangeeft welk beheertype het terrein in de toekomst zou moeten krijgen. Op de website Kaartportaal Drenthe kunnen de beheertypen- en ambitiekaarten worden bekeken.

3.1 Graslanden bij het Sterrebos van Mensinge

Van de graslanden bij het Sterrebos is alleen het veld naast de Kapteyn Sterrenwacht (veld A) eerder geïnventariseerd, namelijk in 2021. In mei dit jaar groeiden daar gewone soorten als Veldzuring, Pitrus, Paardenbloem, Fluitenkruid, Veldrus en Reukgras, maar in juni bloeiden daar zeldzamere soorten als Adderwortel, Tormentil, Veelbloemige roos, Liggend walstro en een kleine honderd exemplaren van de Gevlekte orchis. Op de overige grasvelden zijn naast plaatselijk veel Veldzuring, Pitrus en witbol ook boterbloemen, paardenbloemen en Smalle weegbree te vinden. In het voorjaar op flink wat plaatsen Pinksterbloem. In Figuur 3.1 zijn de verschillende beheertypen van het gebied te vinden. De rood omkaderde geïnventariseerde gedeelten zijn in totaal circa 10 ha groot.

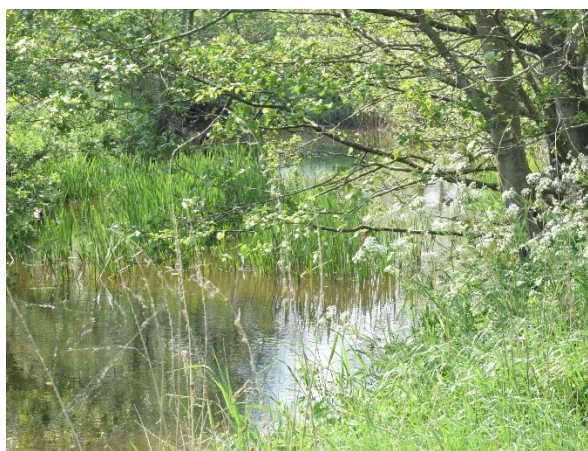
Fig. 3.1 Beheertypenkaart 2023 van de graslanden bij het Sterrebos

N03.01 = beek en bron

N12.02 = kruiden- en faunarijk grasland

Veld A naast Kapteyn Sterrenwacht met Gevlekte orchis s.l.

Lieversche diep achter veld F

3.2 Graslanden bij de Zwarteweg in Lieveren

Figuur 3.2 toont de beheertypenkaart voor 2023. Het gehele rood omkaderde gebied is van beheertype vochtig hooiland (N10.02). De graslanden zijn ruim 9 ha groot.

Fig. 3.2 Beheertypenkaart 2023 van de graslanden bij de Zwarteweg in Lieveren

N03.01 = beek en bron

N12.02 = kruiden- en faunarijk grasland

Bij het Lieverse diep vlogen grote aantallen Weidebeekjuffers (foto Berry Polling)

3.3 Kwalificerende dagvlinder- en libellensoorten per beheertype

Aan de hand van de in een gebied gevonden flora en fauna wordt aan een beheertype de kwaliteit goed/matig/slecht toegekend. Voor de geïnventariseerde gebieden zijn in tabel 3.3.1 de soorten kwalificerende dagvlinders en libellen aangegeven.

Tabel 3.3.1 Kwalificerende dagvlindersoorten per beheertype

code	beheertype	kwalificerende dagvlinders	kwalificerende libellen
N03.01	beek en bron	geen	Beekoeverlibel
			Beekrombout
			Blauwe breedscheenjuffer
			Bosbeekjuffer
			Bronslibel
			Gewone bronlibel
			Weidebeekjuffer
N10.02	vochtig hooiland	Aardbeivlinder	geen
		Bont dikkopje	
		Bruine vuurvlinder	
		Donker pimpernelblauwtje	
		Pimpernelblauwtje	
		Zilveren maan	
N12.02	kruiden- en faunarijk grasland	Argusvlinder	geen
		Bruin blauwtje	
		Bruin zandoogje	
		Bruine vuurvlinder	
		Geelsprietdikkopje	
		Groot dikkopje	
		Hooibeestje	
		Kleine parelmoervlinder	
		Zwartsprietdikkopje	

4. Waarneemresultaten per gebied

4.1 Graslanden bij het Sterrebos van Mensinge

4.1.1 Dagvlinders

Op de graslanden bij het Sterrebos in Mensinge zijn in totaal 1047 dagvlinders van 20 soorten waargenomen. In figuur 4.1 zijn alle waarnemingen van vlinders op de terreinen weergegeven. De kleuren van de stippen geven de verschillende deelgebieden aan waar de vlinders zijn waargenomen.

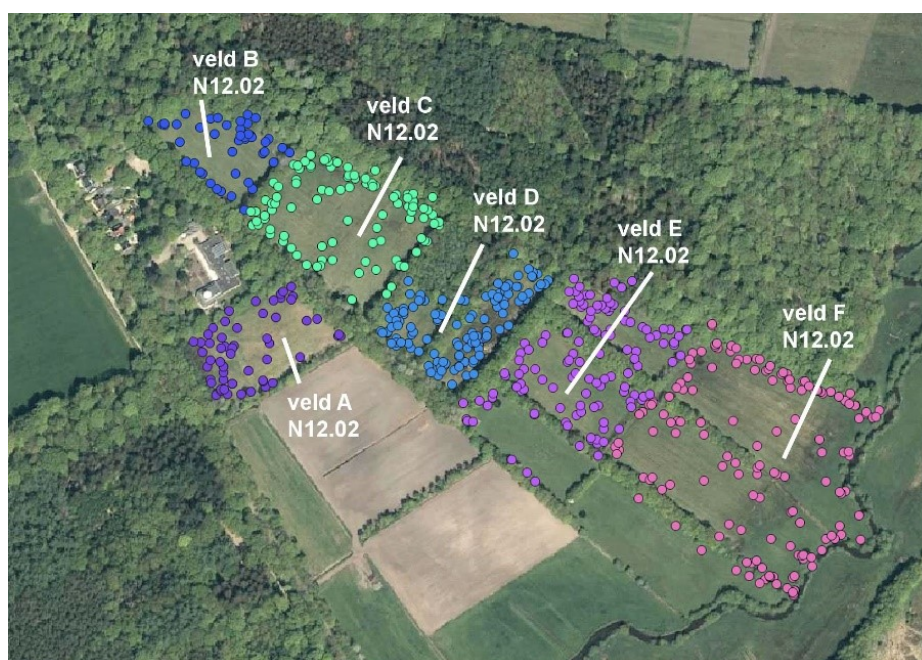

Fig. 4.1 Waarnemingen van de dagvlinders

Tabel 4.1.1 laat de waargenomen soorten en aantallen per deelgebied zien. In het gebied zijn drie kwalificerende soorten dagvlinders aangetroffen (**groen** in de tabel). Het Bruin zandoogje is met redelijke aantallen aangetroffen in alle deelgebieden. Van het Groot dikkopje werden er verdeeld over veld B, D en F en op veld E slechts vijf exemplaren genoteerd en van het Hooibeestje zegge en schrijve slechts één exemplaar. Een gelukkige toevalstreffer op 20 juni was de waarneming van een **Grote vos** op veld A.

Tabel 4.1.1 Aantallen waargenomen vlinders in de graslanden bij het Sterrebos

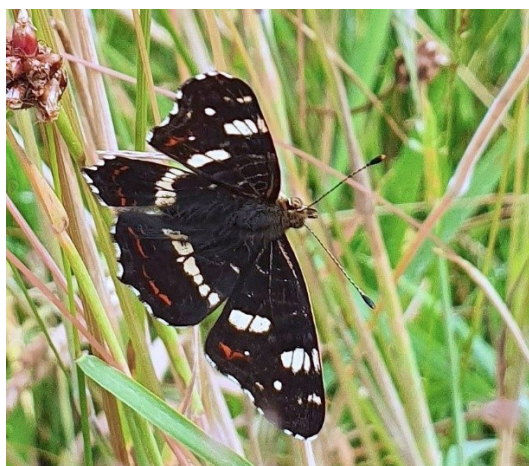
naam terreingedeelte	veld A	veld B	veld C	veld D	veld E	veld F
beheertype	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02
kenmerk	kruiden- en faunairijk grasland					
dagvlindersoort	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal
Atalanta	4	3	3	8	4	10
Bont zandoogje	1	3	7	10	10	12
Boomblauwtje			1	1		5
Bruin zandoogje	35	19	44	23	40	71
Citroenvlinder	2	3	6	7	6	2
Dagpauwoog	1		5	3	6	5
Distelvlinder	1				1	2
Gehakkelde aurelia			2	4		
Groot dikkopje		2		1		2
Groot koolwitje	1	3	1	5	4	3
Grote vos	1					
Hooibeestje					1	
Icarusblauwtje					1	1
Klein geaderd witje	2	2	11	9	11	6
Klein koolwitje	7	4	9	32	12	9
Kleine vos		1	1	4	4	9
Kleine vuurvlinder	1			4	3	14
Koevinkje	79	13	67	22	69	99
(Koolwitje onbekend)	(1)	(1)	(10)	(22)	(6)	(9)
Landkaartje	1	2	1	4	5	10
Oranjetipje	3	2	11	17	26	16
totaal aantal vlinders	140	58	179	176	209	285
aantal soorten	14	12	14	16	16	17
aantal bezoeken	16	16	16	16	16	16

4.1.2 Vergelijking met de inventarisatie van veld A in 2021

In 2021 is veld A, het veld naast de Kapteyn Sterrenwacht aan de Mensingheweg, ook door de leden van de vlinderwerkgroep geïnventariseerd. Toen werden er in 10 bezoeken 89 vlinders van 10 soorten waargenomen. Na correctie voor het groter aantal bezoeken dit jaar zijn er geen opvallende verschillen in de aantallen en soorten waargenomen vlinders. In beide jaren werden Bruin zandoogje en Koevinkje het vaakst gezien.

Groot koolwitje - veld D - 28 jun 2022
(foto Nelleke Sijses)

Landkaartje - veld E - 4 jul 2022
(foto Lidy Pool)

4.1.3 Libellen

Dit jaar is er meer aandacht besteed aan libellen en waterjuffers. De waargenomen aantallen zijn de moeite waard om in tabelvorm te presenteren (zie tabel 4.1.3). In totaal noteerden de waarnemers 127 exemplaren van 16 verschillende soorten. Als de waargenomen soorten in de graslanden gekoppeld mogen worden aan het nabijgelegen Lieversche Diep, dan is alleen de Weidebeekjuffer als kwalificerende soort aangetroffen behorend bij beheertype N03.01 (beek en bron). De vrij zeldzame **Bruine korenbout** is door meerdere waarnemers in mei, juni en juli gezien. De vroegste waarneming was door Hannie Leerentveld op 18 mei.

Azuurwaterjuffer paringswiel
veld A - 18 mei 2022

Bruine korenbout
veld C - 18 mei 2022
(foto Hannie Leerentveld)

Weidebeekjuffer 28 jun 2022
(foto Nelleke Sijses)

Tabel 4.1.1 Aantallen waargenomen libellen in de graslanden bij het Sterrebos

naam terreingedeelte	veld A	veld B	veld C	veld D	veld E	veld F
beheertype	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02	N12.02
kenmerk	kruiden- en faunarijk grasland					
libellensoort	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal	aantal
Azuurwaterjuffer				3		13
Blauwe breedscheenjuffer				1	2	2
Bloedrode heidelibel				1	1	4
Bruine korenbout			1	1	1	
Bruinrode heidelibel		1		2	3	
Gewone oeverlibel					2	
Gewone pantserjuffer						2
(Glazenmaker onbekend)						(2)
Grote keizerlibel	6	2	1	5		
(Heidelibel onbekend)	(1)		(1)			(5)
Houtpantserjuffer						3
Kleine roodoogjuffer						1
Paardenbijter						1
Platbuik			1	2	2	4
Steenrode heidelibel					1	1
Vervlek		1		1	1	
Vroege glazenmaker	1				2	2
(Waterjuffer onbekend)				(1)		(6)
Weidebeekjuffer		1	2	3	2	25
totaal aantal libellen	8	5	6	20	17	71
aantal soorten	2	4	4	9	10	11
aantal bezoeken	16	16	16	16	16	16

4.2 Graslanden bij de Zwarteweg in Lieveren

4.2.1 Dagvlinders

In de graslanden tussen Zwarteweg en Lieversche Diep zijn in totaal 491 vlinders waargenomen van 16 soorten. Alle waarnemingen zijn tijdens een vijftal bezoeken gedaan door Berry Polling. In figuur 4.2 zijn alle waarnemingen op het terrein weergegeven. Tabel 4.2.1 geeft de waargenomen soorten en aantallen in de graslanden weer. Er zijn geen kwalificerende soorten gezien.

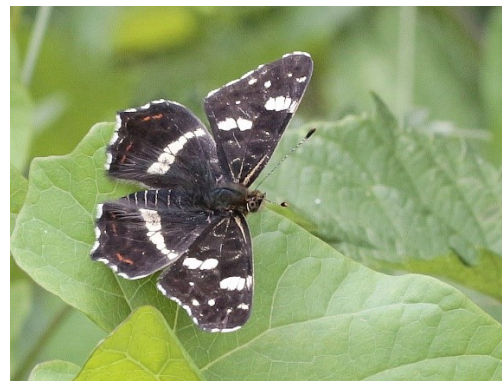
Fig. 4.2 Waarnemingen van de dagvlinders

Tabel 4.2.1 Aantallen waargenomen vlinders Zwarteweg

naam terreingedeelte	grasland
beheertype	N10.02
kenmerk	vochtig hooiland
dagvlindersoort	aantal
Atalanta	3
Bont zandoogje	7
Bruin zandoogje	139
Citroenvlinder	9
Dagpauwoog	15
Gehakkelde aurelia	3
Groot dikkopje	21
Groot koolwitje	2
Klein geaderd witje	32
Klein koolwitje	40
Kleine vos	40
Kleine vuurvinder	2
Koevinkje	146
(Koolwitje onbekend)	(8)
Landkaartje	16
Oranjetipje	4
Zwartsprietdikkopje	4
totaal aantal vlinders	491
aantal soorten	16
aantal bezoeken	5

Groot dikkopje 4 jun 2022 (foto Berry Polling)

Landkaartje 2 jul 2022 (foto Berry Polling)

4.2.2 Libellen

In de graslanden bij de Zwarteweg waren de door Berry Polling waargenomen libellen bijvangst. De volgende soorten heeft hij er gezien (met fotobewijs): Blauwe breedscheenjuffer, Glassnijder, Vuurjuffer en Waterbeekjuffer. Van de laatste soort vlogen er vele honderden, zo niet duizenden. Ze vlogen voornamelijk in de buurt van het Liefersche Diep, maar een behoorlijk aantal werd ook op de graslanden aangetroffen.

Vuurjuffer paring
(foto Berry Polling)

Glassnijder
(foto Berry Polling)

Weidebeekjuffer
(foto Berry Polling)

4.3 Aantallen dagvlinders en libellen per waarnemer

In tabel 4.3.1 en tabel 4.3.2 zijn de waargenomen aantallen van respectievelijk dagvlinders en libellen per waarnemer en per gebied af te lezen.

Tabel 4.3.1 Aantallen vlinders per waarnemer en gebied

waarnemer	Graslanden Sterrebos	Graslanden Zwarteweg	totaal
Aafkelien Medema	34		34
Ans Stevens	56		56
Berry Polling		491	491
Hannie Leerentveld	63		63
Hilly Tepper	48		48
Ipie Pater	81		81
Lammert Jan Aardema	103		103
Lidy Pool	388		388
Nelleke Sijses	136		136
Rinze van der Mei	64		64
Ton Schoenmaker	8		8
Toos van de Klashorst	66		66
totaal aantal vlinders	1047	491	1538

Tabel 4.3.2 Aantallen libellen per waarnemer en gebied

waarnemer	Graslanden Sterrebos
Hannie Leerentveld	1
Ipie Pater	26
Lammert Jan Aardema	34
Lidy Pool	31
Nelleke Sijses	27
Rinze van der Mei	1
Ton Schoenmaker	5
totaal aantal libellen	125

4.4 Wanneer vlogen de dagvlinders?

Figuur 4.4.1 is gemaakt om een idee te krijgen wanneer er weinig of veel vlinders in de terreinen aanwezig waren. In de grafiek zijn de aantallen vlinders per deelgebied per periode van twee weken (zie rooster op pagina 5) uitgezet. De datum onder de staven van het diagram is het midden van een tweewekelijkse periode. De jaarlijkse junidip begon dit jaar al eind mei, terwijl midden juli verreweg de meeste vlinders vlogen. Een tweede dip vond eind augustus plaats.

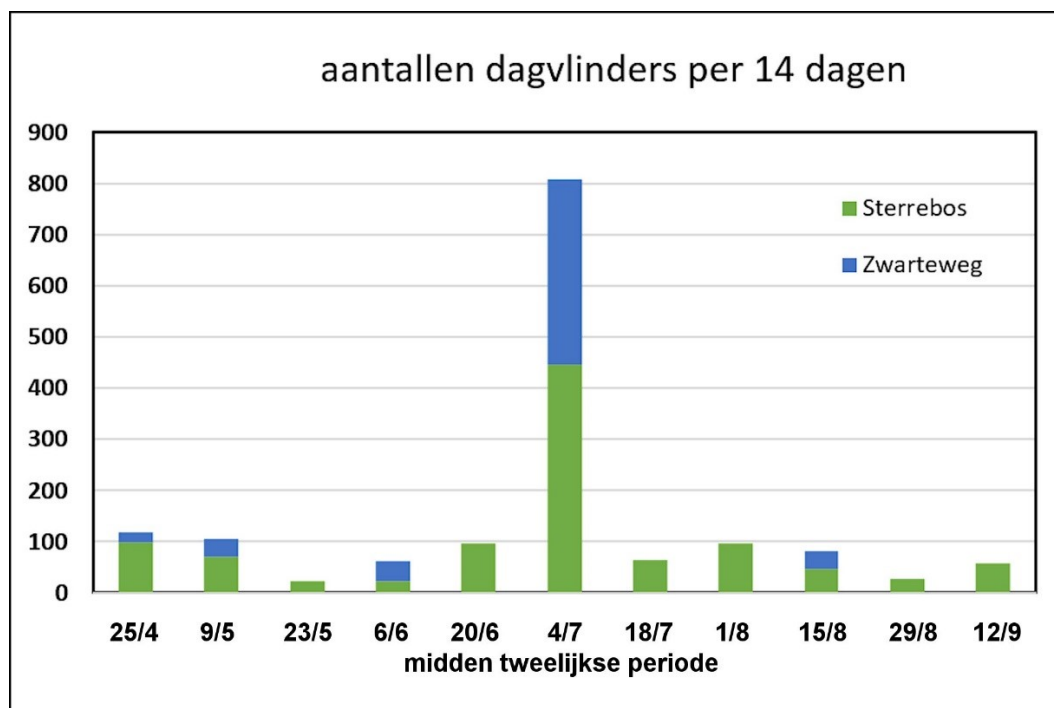

Fig. 4.4.1 Aantallen dagvlinders per gebied en per periode

5 Diversen

5.1 Overige waarnemingen van flora en fauna

Naast dagvlinders en libellen zijn in de gebieden ook waarnemingen van andere soortgroepen gedaan. Deze waarnemingen zijn 'bijvangst' en in het geheel niet volledig. In tabel 5.1.1 een overzicht, gesorteerd op soort en gebied.

Tabel 5.1.1 Waargenomen soorten van overige flora en fauna per soort en gebied

soortgroep/soort	Sterrebos veld A	Sterrebos veld B	Sterrebos veld C	Sterrebos veld D	Sterrebos veld F
Nachtvinders					
Gamma-uil	3	1			
Groene eikenbladroller		10	16		
Lieveling			2		
Mendicabeer					1
Overige insecten					
Blauwzwarte schallebijter				1	
Vaatplanten					
Adderwortel	10				
Gevlekte orchis s.l.	1			1	
Veelbloemige roos					1

5.2 Beschikbaarheid individuele waarnemingen

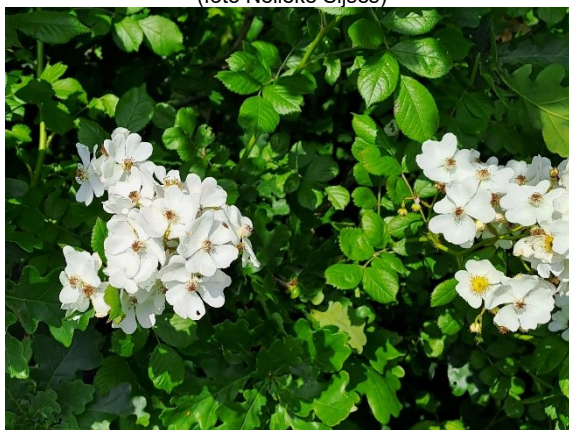
De individuele waarnemingen zijn beschikbaar in Excel-formaat, met o.a. waarnemer, datum, soort, aantal, XY-coördinaten (RD) en gebiedsnaam.

Lieveling - Sterrebos veld C - 6 sep 2022
(foto Nelleke Sijses)

Gevlekte orchis s.l. met foeragerend Bruin zandoogje
Sterrebos veld A - 20 jun 2022

Veelbloemige roos - Sterrebos veld F - 16 jun 2022
(foto Ipie Pater)

Adderwortel - Sterrebos veld A - 20 jun 2022